Rozhovor s Danielom Daviesom o stredovekej židovskej filozofii

Zuzana Molnárová

Daniel Davies je mladý vedecký pracovník, ktorý sa zaoberá filozofiou, teológiou, a to najmä v rámci arabskej a židovskej tradície. Špecializuje sa na skúmanie filozofického odkazu židovského filozofa Maimonida a rímskeho lekára a filozofa Galéna. V súčasnosti pôsobí na Univerzite v Cambridgi, kde v rámci univerzitnej knižnice pracuje na katalogizovaní rukopisov, ktoré boli objavené na streche káhirskej synagógy v 19. storočí. Pôsobil na Canterbury Christ Church University v odbore religionistika a na Leo Baeck College, kde vyučoval stredoveké židovské dejiny. Je autorom práce Method and Metaphysics in Maimonides' Guide for the Perplexed, publikovanej v Oxford University Press v roku 2011, ktorá si získala pozitívne ohlasy v rámci stredovekých židovských štúdií. Taktiež sa podieľal na zverejňovaní Galénových filozofických spisov so sprievodnými úvodmi a komentármi, ktoré budú publikované v rámci edície Cambridge Galen Translations.

Aká je vaša momentálna pozícia na vašej univerzite v Cambridgi?

V súčasnosti pracujem v Univerzitnej knižnici, v ktorej katalogizujem rukopisy. Pracujem na zbierke známej ako káhirská geniza, ktorá bola objavená pod strechou jednej synagógy na konci 19. storočia.[1] Geniza je miesto na uloženie posvätných textov, ktoré sú opotrebované alebo sa už nepoužívajú. Moslimovia a Židia tieto texty zvyčajne pochovávajú namiesto toho, aby ich jednoducho odhodili preč ako akýkoľvek iný druh odpadu. Z nejakého dôvodu, pričom naozaj nevieme prečo, ich táto komunita všetky odložila do priestoru na vrchole synagógy. Budem sa venovať tomuto skúmaniu ešte niekoľko mesiacov.

Kde ste začali študovať?

Bakalársky titul som získal na Univerzite v Birminghame, odkiaľ som prešiel na Cambridge študovať filozofickú teológiu. Po jej ukončení som získal titul magister filozofie (MPhil). Doktorandské štúdium som absolvoval tiež v Cambridgi na Teologickej fakulte (Faculty of Divinity) a bolo zamerané na Maimonidove metafyzické argumenty a spôsoby, akými ich prezentoval.

Akou témou sa momentálne zaoberáte?

Sú to témy, ktoré sú spojené s teológiou a religionistikou. Zaujímam sa najmä o filozofiu.

Univerzita v Cambridgi a hlavne Trinity College je zosobnením analytickej filozofickej tradície, najmä ak máme na mysli osobnosti ako B. Russell, G. E. Moore alebo L. Wittgenstein. Je tento silný analytický duch na tomto mieste prítomný aj dnes alebo môžeme hovoriť skôr o rovnocenných výskumoch rôznych období dejín filozofie?

Filozofická fakulta je stále výrazne zameraná na analytickú filozofiu. Nemyslím si, že je v Cambridgi silná tradícia „kontinentálnej filozofie", ale môžete nájsť ľudí, ktorí ju využívajú mimo fakulty. Sú tu

experti na dejiny filozofie, ale mnohí z nich pôsobia na rôznych fakultách, ako je napríklad Tony Street, ktorý bol mojím konzultantom a ktorý pôsobí na Teologickej fakulte.

Na Slovensku nie je vytvorená žiadna tradícia židovského štúdia, ktorého súčasťou je židovská filozofia. Čo vás motivovalo, aby ste zamerali svoju pozornosť na stredovekú židovskú filozofiu a prečo nie na súčasnú židovskú filozofiu?
Projekt pani docentky Mičaninovej, ktorý robí židovské štúdium známejším najmä v oblasti židovskej filozofie, považujem za vynikajúci. Ibn Gabirol je skutočne zložitý a *Keter Malchut*[2] je jednou z najvýznamnejších židovských básní. Maimonides mal veľký vplyv na judaizmus prostredníctvom svojho kódexu zhŕňajúceho židovské náboženské právo, *Mišne Tora*, čo je, jednoducho povedané, „zhrnutím Tóry". Tým, že som vyrastal v náboženskej židovskej komunite, poznal som Maimonidove práce týkajúce sa práva, ale začal som sa ním zaoberať najmä vtedy, keď som zistil, že bol aj filozofom. Keď som bol v Birminghame, venoval som sa vďaka jednému z tamojších učiteľov Tomášovi Akvinskému a musím povedať, že je tu určitá podobnosť medzi ním a Maimonidom. To mi pomohlo získať prístup do sveta stredovekej filozofie. Nikdy som neabsolvoval rovnaký druh úvodu k významným moderným židovským filozofom. Prečo teda skôr stredoveká než moderná židovská filozofia? Je to pravdepodobne kombináciou okolností a povahy.

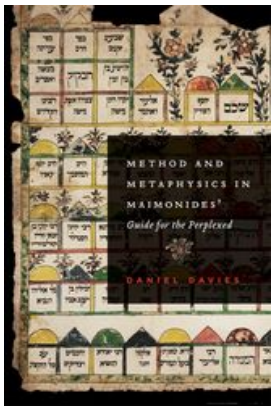

Ste autorom knihy *Method and Metaphysics in Maimonides' Guide for the Perplexed*, ktorá v roku 2012 získala ocenenie za významný prínos od americkej Asociácie pre židovské štúdiá pri príležitosti odovzdávania cien Jordan Schnitzer Book Awards. V tejto práci sa zaoberáte metódami a metafyzikou Maimonidovho *Sprievodcu zmätených*. Faktom je, že Maimonides a jeho *Sprievodca* boli v centre vedeckého skúmania veľmi dlhé obdobie.
Naozaj je to tak. Maimonides bol významnou postavou už počas svojho života a ľudia sa spätne dohadovali, čo pre nich *Sprievodca* znamenal. Myslím si, že môžeme oprávnene povedať, že takmer všetci židovskí filozofi po Maimonidovi, možno dokonca až do súčasnosti, ho nevyhnutne musia vziať do úvahy. Aj dnes bádatelia pokračujú v diskusiách o jeho význame.

Z toho vyplýva, že na túto tému bolo už napísaných veľa kníh a vedeckých štúdií. Čo vás motivovalo k štúdiu a potom aj k napísaniu práce o Maimonidovi a jeho *Sprievodcovi*?
Zaujímal som sa o filozofické otázky už v období dospievania a bol som vždy zmätený z náboženských doktrín, s ktorými som sa oboznámil v detstve. Takže keď som zistil, že Maimonides sa vážne zaoberal filozofiou, myslím, že tým si ma získal. Potom prevládla zvedavosť a ja som sa chcel pokúsiť porozumieť mu. Existuje jeden starý vtip, že vy máte „your-monides" a ja mám môjho „my-monides", čo ilustruje, že jestvuje veľmi veľa protichodných interpretácií. Stále som pokračoval v čítaní protikladných tvrdení a myslím si, že to ma poháňalo ďalej ho študovať. Keď som písal dizertačnú prácu, premýšľal som o nej ako o súbore potenciálnych článkov. Potom, keď sa spojili, uvedomil som si, že bol hlavnou témou, a tak dávalo zmysel pokúsiť sa publikovať prácu skôr ako knihu.

Maimonides napísal svojho *Sprievodcu* v arabčine. Preto je predpokladom k jeho štúdiu dobre poznať

arabčinu aj hebrejčinu. Podieľali sa vaše jazykové znalosti pri rozhodovaní sa o štúdiu Maimonida a jeho *Sprievodcu*?

Mal som šťastie, pretože som sa začal učiť hebrejsky už ako dieťa. Jeden zo stredovekých hebrejských prekladov *Sprievodcu* (boli dva) bol tak doslovný, že som bol schopný používať ho ako pedagogickú pomôcku, aby som sa naučil arabčinu. Tú som začal študovať počas postgraduálneho pôsobenia. Je určite dôležité poznať ju, ale sám seba vôbec nepovažujem za lingvistu. Oveľa viac ma zaujíma filozofia a jazyky sú nevyhnutnými nástrojmi, ktorými možno k nej pristúpiť. Nie som si istý, či by som bol dobrý v štúdiu jazyka pre jazyk samotný, a nie skôr pre vedľajší motív.

Pri vedeckom výskume je dôležité vytvoriť si vlastnú pozíciu. Niekedy je možné hovoriť aj o procese formovania. Čo charakterizuje vašu pozíciu k Maimonidovi?

Jednou z najlepších rád, akú som dostal počas doktorandského štúdia, bolo zistiť, aké sú názorové pozície v rámci sekundárnej literatúry. Pravdepodobne to nie je najlepší začiatok pre univerzitného študenta, ale keď sa snažíte pripojiť k odbornej diskusii, musíte byť schopní zistiť, kde ste vo vzťahu k pozíciám ostatných. Prijal som mnoho myšlienok, ktoré vypracovali iní. Jedným z dôvodov, prečo je tu tak veľa rôznych interpretácií, je, že Maimonides uvádza, že sa snaží niečo skrývať a že na to bude používať určité druhy protikladov. Bádatelia sú z tohto dôvodu rozdelení na tých, ktorí tvrdia, že Maimonides tajil nejakú filozofickú alebo teologickú pozíciu, a na tých, ktorí tvrdia, že netajil vôbec nič. Prví z nich sa spoliehajú na myšlienku, že bol v rozpore s pozíciou, ku ktorej sa otvorene hlásil. V tomto prípade jeho skutočný názor nesúhlasí s názorom, o ktorom tvrdí, že sa ho drží. Veľa ľudí si napríklad myslí, že Maimonides odporúčal veriť, že svet je stvorený, ale že v skutočnosti veril, že svet je večný. Nikdy to nehovorí takto otvorene. Nakoniec som sa snažil tvrdiť, že Maimonidova teológia je koherentná a že to, čo sa snaží tajiť, je jeho interpretácia rôznych častí Písma, tých častí, ktoré rabínska tradícia označila za tajomstvá. To zároveň znamenalo, že som musel vysvetliť, čo mám na mysli tým, že filozofické pozície, ktoré sa zdajú byť v rozpore, môžu byť v skutočnosti koherentné, a vysvetliť, prečo ich Maimonides prezentoval práve týmto spôsobom.

Ak by ste mohli porovnať vašu pozíciu k Maimonidovmu *Sprievodcovi* s inými autormi, napríklad s K. Seeskinom, J. Sternom, D. McCallumom, D. Bakanom a inými – aké rozdiely by ste videli?

Myslím si, že z tých autorov, ktorých ste spomenuli, je moja pozícia najbližšie ku Kennethovi Seeskinovi. Charles Manekin je ďalší z autorov, s ktorého prácou o Maimonidovi vcelku súhlasím. Je tiež blízko k Sternovej pozícii, ale myslím si, že kladie väčší dôraz na ideu, že ľudia nie sú schopní žiadneho metafyzického poznania. Ak to znamená, že Maimonides si myslel, že ľudia nemajú žiadne poznatky o Bohu, súhlasím, ale je tu otázka o obmedzeniach ľudského poznania sfér a nie som si celkom istý, či súhlasím s týmto bodom. McCallum spája Maimonida s Wittgensteinom. O to som sa nikdy nesnažil, ale som si istý, že to môže byť produktívne. Bakan napísal dlhé vysvetlenie Maimonidovho výkladu Ezechiela, ktoré sa mi zdá dosť zvláštne. Dáva mu freudovský význam. Predstavil som ďalší možný výklad, ktorý je tradičnejší, a myslím si, že venuje väčšiu pozornosť Maimonidovmu kontextu a filozofii. Sarah Stroumsa je dôležitou autorkou, ktorá kladie dôraz na arabské a islamské pozadie týchto ideí. Musíme mať na pamäti, že Maimonides bol členom islamizovanej spoločnosti a že sa veľa naučil od islamských filozofov. Mal by som spomenúť aj Joela Kraemera a Herberta Davidsona. Kraemer je extrémne vnímavým čitateľom *Sprievodcu* a ja som sa naučil veľa práve z jeho práce. Moja pozícia sa však jeho líši, pretože predpokladá, že Maimonides si myslel, že náboženstvo a filozofia predstavujú dva protichodné systémy myslenia. Či už veríte tomu, že filozofia a náboženstvo sú zásadne protikladné, alebo nie, nemyslím si, že je dobrým dôkazom povedať, že to bola Maimonidova pozícia. Davidson zastáva opačné stanovisko. Myslím si, že by som vo veľkej miere súhlasil s tým, čo hovorí o *Sprievodcovi*. Nesúhlasím s jeho tvrdením, že Maimonides bol jednoducho nedbalým autorom, čo mu umožňuje povedať, že nemáme veľa premýšľať o zdanlivých protikladoch. Ja si myslím, že by sme mali usilovne premýšľať o tvrdeniach, ktoré do seba nezapadajú. Možno, že si skutočne odporujú, ale môže sa tiež stať, že im nebudeme rozumieť správne.

Aké máte ďalšie plány vo svojom akademickom pôsobení?

Pravdepodobne sa budem vždy snažiť zotrvať pri mojej práci, ktorá sa venuje Maimonidovi. V súčasnosti píšem niečo o jeho teórii božej prozreteľnosti. Chcel by som sa začať venovať aj iným mysliteľom. Izák Abravanel napísal veľmi zaujímavý text o stvorení, na čo by som sa chcel pozrieť. Myslím si, že čas je jedným z najdôležitejších zdrojov pre výskum, takže ak mi to čas umožní, rád by som viac skúmal z určitého hľadiska islamskú filozofiu.

P o z n á m k y

[1] Ide o rozsiahlu zbierku fragmentov židovských rukopisov, ktoré boli nájdené v synagóge Bena Ezriho v Káhire, v Egypte.

[2] Vďaka doc. M. Mičaninovej a D. Goldsteina bola v roku 2003 prvýkrát do slovenčiny preložená *Koruna kráľovstva rabína Šlomo ben Gabirola* (*Keter malchut leravi Šlomo ben Gabirol*). Jej druhé prepracovanie je súčasťou knihy M. Mičaninovej *Koruna kráľovstva rabi Šlomo ben Gabirola, s komentárom* (Praha: Bergman 2010).

Daniel Davies, PhD. predniesol na Katedre filozofie a dejín filozofie v dňoch 23. – 24. apríla 2013 dve prednášky na tému: Negatívna teológia v Maimonidovom *Sprievodcovi pre blúdiacich* a Rabínsky ezoterizmus a Maimonidov *Sprievodca pre blúdiacich*.

Mgr. Zuzana Molnárová
Katedra filozofie a dejín filozofie
Filozofická fakulta UPJŠ v Košiciach
Moyzesova 9
040 01 Košice
z_molnarova@yahoo.com